

HUSZÁR PÁL (1828–1912) NAPSZÁMOS
 1848. október 3. és 1849. augusztus 13. között szolgált
 közvitézként a 30. honvédszászlóaljban. Részt vett
 a szenttamási, szegedi, gácsi erdei és verbászi
 ütközetekben Perczel Mór táborában.

VETERÁNARCOK MISÉI

Szöveg: Kéri Gáspár
Fotó: Tornyai János Múzeum

A hódmezővásárhelyi fényképész, Plohn József 1848-as honvédportréit nézve nemcsak a múlt elevenedik meg előttünk, a gyűjtemény rendhagyó emlékművet is állít a 19. századi magyar szabadságmozgalomnak.

Egyenes tartású, éltes alföldi férfiak néznek farkasszemet a kamerával s közvetve velünk, a portrék mai szemlélőivel. Ami addig a történelemkönyvek és a március 15-ei megemlékezések sablonos szónoklataiból volt ismeretes, a képek láttán kendőzetlen valósággá válik, és a múlttal való összekacsintás gesztusa lesz. Összesen százötven negyvennyolcas honvédról őriz felvételeket – üveg-negatívokat és papírképeket – a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum Helytörténeti Gyűjteménye. Ők életük alkonyán látogattak el Plohn József fényképészeti műintézetébe, hogy arcmasuk fényérzékeny emulzióba rögzítése révén örökre a kollektív magyar emlékezet részévé váljanak.

A történet előzménye az az országos fénykép-gyűjtés volt, amelyet a Kolozsvári Országos Történelmi Erekllye Múzeum kezdeményezett 1894. március 15-én kelt, *Képek a szabadságharcból a millenniumra* című felhívásában. Az intézmény hírlapokban közzétett hirdetéseiben arra buzdított minden honvédegyletet, fényképészt és magán-személyt, hogy fotografiákon rögzítse a szabadságharc tárgyi emlékeit, csatatereit és hadisírhait, nem utolsósorban a még élő egykori honvédek arcképét. Szinte az egész ország megmozdult, és kutatómunkába kezdett, hogy egy, a millenniumra tervezett nagyszabású kiállításon valóban méltó módon idézze meg az akkor legfiatalabb képkalkító

„A honvédek ruházata, testtartása és kitüntetései valóságos attribútumokként sejlenek fel a fényképeken”

médium, a fotográfia segítségével a szabadságharc emlékéit.

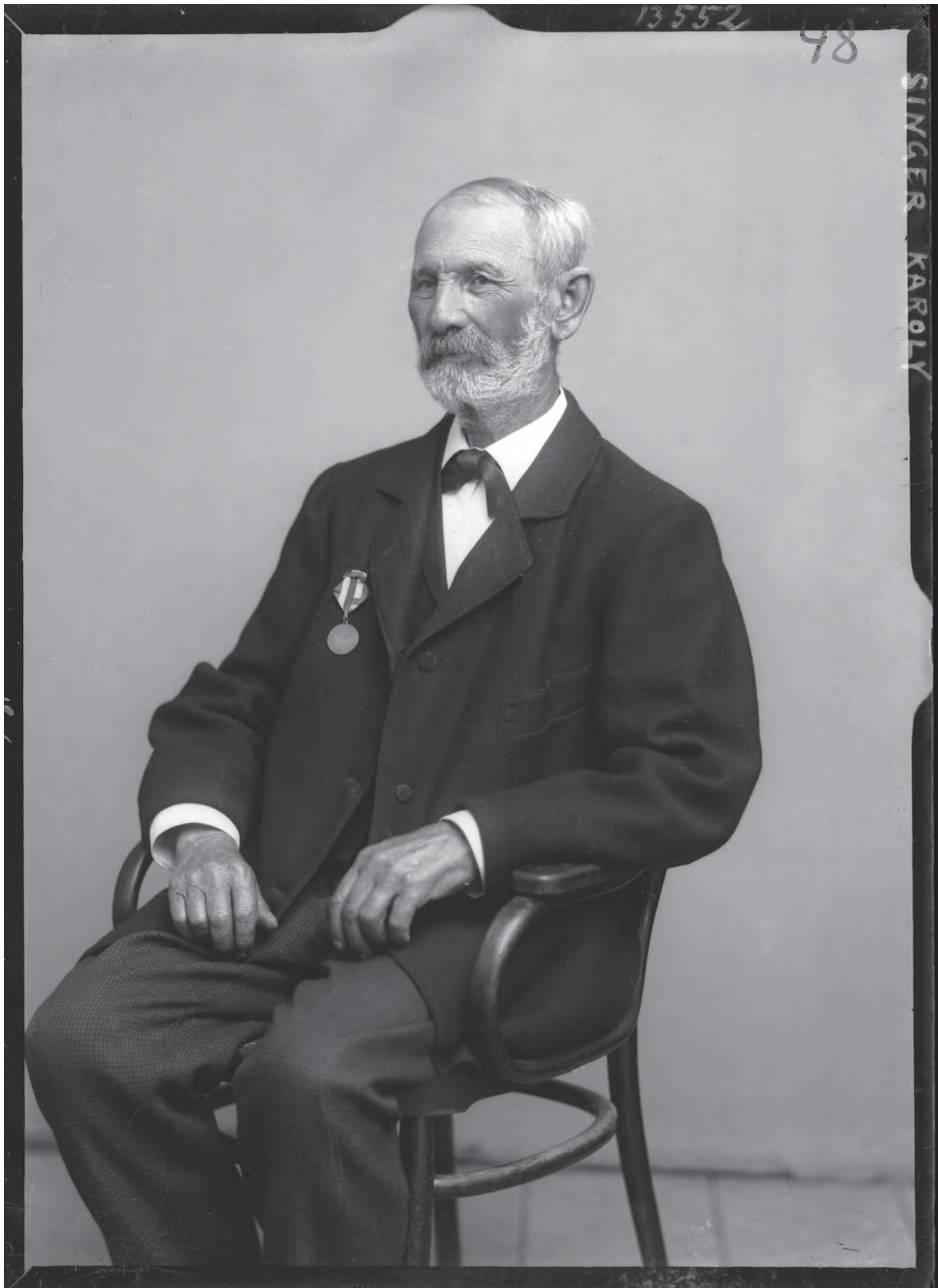
A legújabb kutatásokból feltételezhető, hogy Plohn József a Hódmezővásárhelyi Honvédegylet megbízásából 1894–1895-ben készítette el felvételeinek első csoportját. A fényképész ekkor már megbecsült polgára volt a mezővárosnak, és az alföldi festőkkel is szakmai-baráti kapcsolatokat ápolt. Plohn a korban divatos kabinetportrékon túl néprajzi és antropológiai igényű felvételeken dolgozta fel a környező tanyavilág életét, tárgyi és épített emlékeit, a paraszti foglalkozások jellemző momentumait, a népviseleteket, népszokásokat. Meghatározó forrásértékű hagyatéka nemcsak Hódmezővásárhelyen, de a Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteményében is fellelhető. Történelmünk tragédiája, hogy a fotográfus 1944-ben egy Auschwitzba tartó marhavagonban hunyt el.

Plohn a millennium előtti két évben nyolcvan-négy felvételt készített a veterán honvédekről, majd 1902-ben folytatta a munkát, újabb hetvenkét darabbal bővítve a gyűjteményt. Néhány, a korábbi fotográfiákon már szereplő alanya ismét leült a kamerája elé, így ma összesen százötvenhat ilyen jellegű portréját tartjuk számon. Bár idős honvédekről szerte az országban készültek akkoriban hasonló fotók, ennyire egységes tipológiával és vizuális megjelenéssel sehol nem találkozhatunk, úgy, hogy ráadásul az Alföld e szegletének korabeli társadalmi rétegződéséről is szemléletes képet kapunk. A felvételek a készítésük dátuma szerint vizuálisan mégis jól elkülöníthetők: az 1894–1895 során készülteken jellemzően homogén háttér előtt karosszékben ülő, félalakos portrékat látunk, az 1902-es datálásúaknál a veteránok gyakorta egész alakos portréinak környezetében műtermi kellékek – növények, bútorok, jellegzetes festett hátterek – is feltűnnek.

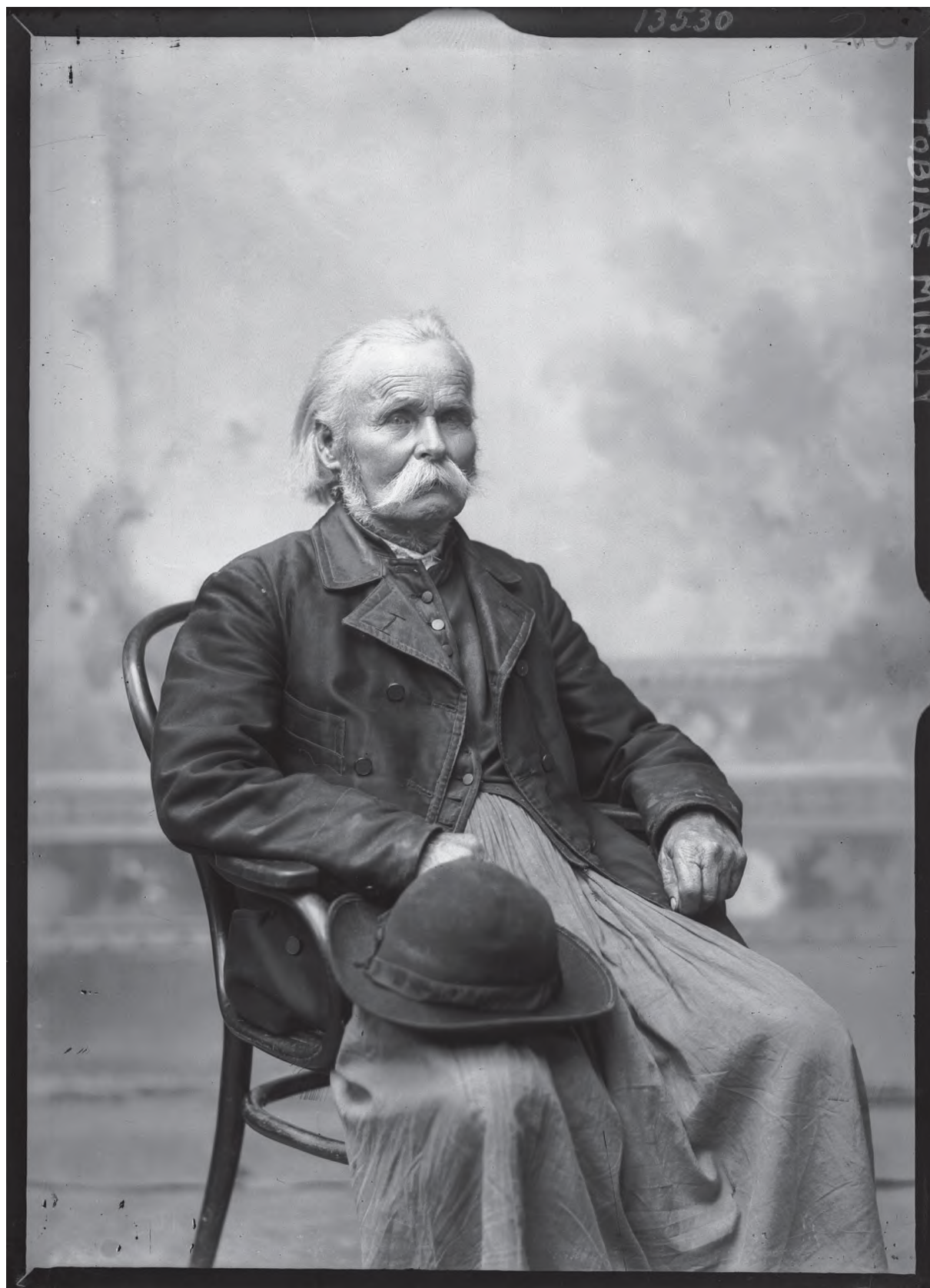
A fotográfiákon szereplő idős emberek a szabadságharc idején főként paraszti, szegényparaszti

környezetből kerültek katonai szolgálatba, további sorsukat pedig számos tényező befolyásolta. Fél évszázados életvonaluk apró jegyei, azaz a ruházatuk, testtartásuk és kitüntetések valóságos attribútumokként sejlenek fel a fényképeken. Többen bujdostak a szabadságharc leverése után, volt, akit besoroztak az osztrák hadseregbe, más emigránsként járta meg az olaszországi magyar légiót. Legkésőbb a kiegyezés után szinte mindannyian visszatértek szűkebb pátriájukba, ahol szerény vagy tisztos anyagi körülmények között, napszámosként, gazdálkodóként vagy városi polgárként éltek. A korszak politikai klímáját mutatja, hogy többségük Honvéd Emlékérmeket visel, de akadnak köztük olyan, az osztrák hadsereget is megjáró férfiak, akik Ferenc József császárrá koronázásának ötvenéves jubileumi jelvényét ugyancsak a felöltőjükre tűzték.

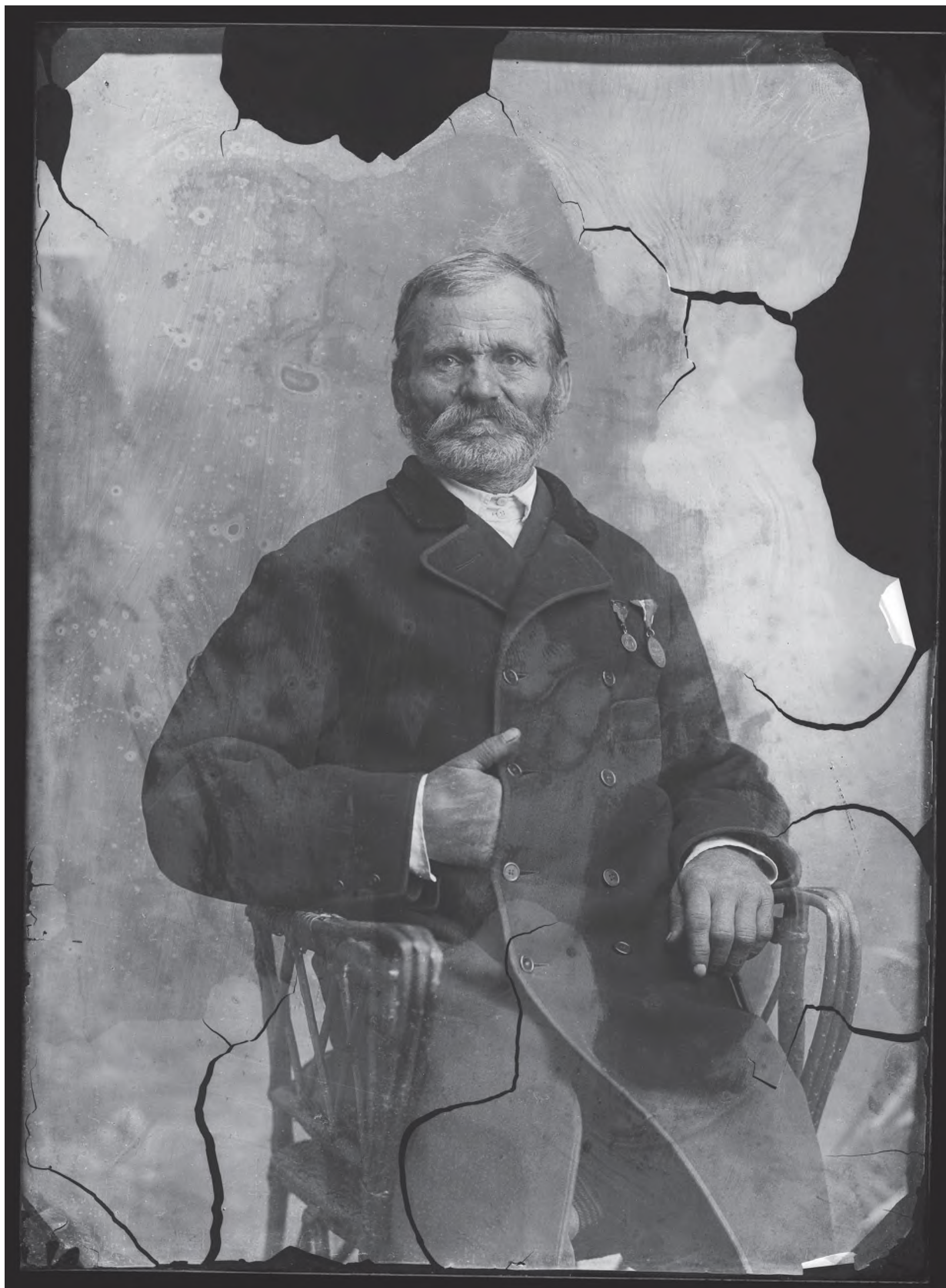
Napjainkban a Plohn kamerája elé álló honvédek közül kilencvennek a neve, a rendfokozata és egykori foglalkozása, sőt sok esetben teljes életútja ismeretes. Ez egyrészt a fényképész precíz feljegyzéseinek, másrészt az utókor gondos kutatómunkájának köszönhető – jelen írás elkészüléséhez is nagy segítség volt a Tornyai János Múzeum Helytörténeti Gyűjteményének vezetője, Bernátsky Ferenc történész publikációs tevékenysége –, ami évtizedek óta a figyelem középpontjában tartja e felvételeket. Ennek eredménye, hogy időről időre, legutóbb tavaly, újabb leszármazottak jelentkeznek, miután egy-egy ismeretlen honvéd portréjában felismerték a felmenőiket. ■

SINGER HENRICH (KÁROLY) TIZEDES (1827–1908) MAGÁNZÓ
 1848 augusztusában nemzetőrnek állt. 1848. szeptember és 1849. augusztus vége között szolgált tizedesként az 58. honvédszázalaj 6. századában. Részt vett az aradi vár ostromában, az aradi utcai harcokban (1849. február 8.), Temesvár–Gyárvaros ostromában és az utolsó temesvári ütközetben.

TÓBIÁS MIHÁLY (1825–1914) MUNKAKÉPTELEN
1848 decembere és 1849. augusztus 16. között
szolgált közvétezként előbb a 8., később
a 41. honvédszázalóknál. Részt vett Perczel Mór táborában
az összes útközvetben.

FERENCZI PÉTER (1829–1902) CSIZMADIA
1848. augusztus hónapban tíz hétre nemzetőrnek állt.

JÓZSA FERENC (1827–1899) FÖLDMŰVELŐ
1849. június 9-én fogadott honvéd.

DRUBINA ISTVÁN (1825–1903) NAPSZÁMOS
Lovas nemzetőrként szolgált.

CSOTÓ NAGY JÓZSEF (1832–1902) NAPSZÁMOS
 1848. március 20. és 1849. augusztus 16. között
 szolgált közvétezként a 2. honvédszázalójban. Részt
 vett a nagykanizsai, verbászi, perlaki, gácsi erdei
 ütközetekben Perczel Mór táborában.

SZÁRAZ NAGY JÓZSEF (1830 KÖRÜL – 1915 UTÁN) FÖLDMŰVELŐ
1849. június 1-jén fogadott honvéd.